

BÜKÜLMEZ BİR KADIN ŞAİR

Yaşar Nezihe Hanım

Doğın Alpaslan Demir

@doganalpdemir

GİRİŞ

Edebiyatımızın en güçlü kalemlerinden biridir Yaşar Nezihe Hanım, 1971 yılında ölümünün ve akabinde unutuluşunun üzerinden 47 yıl geçti; adetlerimizdendir, kadın öncüler, bilim insanları, yazarlar, siyasetçiler, şairler zamanın geri dönüşüm kutusuna çok daha hızlı atılırlar, söz konusu kadınlar olunca hafızalarımızdan silinmesi çabuklaştırılır.

Yaşar Nezihe Hanım son yıllarda yeniden keşfedilmiş gibidir, nedir, yılda sadece bir kez, 1 Mayıs günleri tek bir şiiriyle gündemin ucuna iliştilir; 1925 yılında zamanın Aydınlık dergisinde yayınlanan 1 Mayıs şiiriyle hatırlanır. Onlarca yıldan beri “acıların ve ıstırabın” şairi olarak “tasnif edilen” Yaşar Nezihe Hanım’ın, 1 Mayıs günlerinde ilk sosyalist kadın şair olduğu akla gelir. Ona etiketlenen arabeskin kraliçesi ile ilk sosyalist kadın şair arasında zor bir hayat yaşamıştır Yaşar Nezihe Hanım. Klasik eğitim görmemiş, kendi kendini yetiştirmiş, aile ve çevre desteği olmayan, aşktan ve kocalarından yana yüzü gülmemiş bir kadındır. Yaşadığı acıları ustaca şiirlerine aktarabildiği gibi sınıf bilincine ulaşmış bir şair olduğuna kuşku yoktur.

Daha önce muhtelif internet gazetelerinde, kendi web sitemde, sosyal medya ortamlarında paylaştığım “Bükülmez Bir Kadın Şair” başlıklı yazımın üzerinde biraz çalışarak PDF doküman haline getirdim. Kaynak göstermek kaydıyla kısmen veya tamamen kullanabilir, paylaşabilir, kâğıt doküman haline getirebilirsiniz.

Güzel okuyun!

Doğan Alpaslan Demir

1 Mayıs 2018

Bornova

doganalpdemir@gmail.com

Bir asır öncesinin, sayıları oldukça az kadın şairlerin ortak bir özelliği olduğu söylenebilir. Neredeyse hepsi, devrin elit seçkinlerinin konaklarda yetişmiş, özel eğitim almış “babasının kızları”dır. Bu kalıba, hatta hiçbir kalıba sığmayan, günümüzde unutulmaya terk edilmiş bir kadın şairimiz var oysa: **Yaşar Nezihe Hanım.**

Kendisinden önce doğan dört bebeğin ölmesi nedeniyle Yaşar adı verilir, yaşasın diye. İstanbul’un Silivrikapı semtinde yoksulluğun diz boyu yaşandığı bir aile ve çevre içinde doğmuştu, yıl 1882. Altı yaşında annesini kaybeder, ilgisiz, kötürüm bir teyze ile sarhoş bir babanın elinde kalır. Günleri sokaklarda geçer, komşuların destek ve bakımı ile hayatta kalır. Annesinin ölümünü ileriki yıllarda şu dizelerle anlatır.

*“Ya Rabbî yakışmıyordu ölmek
Ben varken o toprağa gömülmek”*

Ailesi onu okutmayınca mahalle mektebine kendi başına başvurur, “Ben öksüzüm hoca efendi, beni okutunuz!” der, hocası ona “kendi gelen” adını koyar. Ancak babası okula gittiğini öğrenir, tartaklar ve okuldan alır. Yine de okuma arzusu sönmez Yaşar Nezihe’nin. Hatıralarında çocukluğunun bu dönemini şu şekilde anlatıyor.

“İçimdeki okuma hırsını yenemiyordum. Beş param yoktu. Dere kenarlarında papatya, ebegümece tohumları toplayarak aktarlara satardım. Kazancımın kırk parasını kalfaya verirdim. Gördüğüm bütün tahsil budur. Edebiyatı, şiir yazmayı kendi kendime öğrendim”

Martin Hartmann, “Dichter der nuen Turkei” adlı eserinde, Yaşar Nezihe’nin o döneme ait klasik bir eğitim görmemesini bir şans olarak kabul eder ve bu sayede şairin milli bir şiir dili geliştirdiğini iddia eder.

Martin Hartmann Kaynak: Wikipedia

İlk genç kızlık aşkı sokaklarda devriye gezen Hilmi Çavuş’tur, kavuşamadığı bu ilk aşk onun pek çok şiirinin ilham kaynağı olmuştur. Nedir, Yaşar Nezihe’nin yüzü, ömrü boyunca aşktan yana gülmemiştir.

Henüz 14 yaşında şarkı sözü olarak yazdığı iki şiiri Mahmûre ve Mazlûme takma adlarıyla Mâlûmât dergisinde yayınlanır. Bu iki şiirinin olumsuz yorumlar almaması onu kamçılar ve yazmayı sürdürür.

*“Sûziş-i aşkınla her an âh u efgân eylerim
Derdime sensin sebep dermânı senden isterim”
“Bî-vefâlık dersini ta’lîm edip cânânıma
Ey felek bilmem niçin kast eyliyorsun cânıma”*

Yaşar Nezihe'nin "kara bahtı" ömrü boyunca yakasını bırakmaz, babası Kadri Efendi onu kendisinden 27 yaş büyük Atıf Zahit Efendi ile evlendirir. Daha önceki evliliklerinden de çocuğu olmayan kocası, çocuğu olmuyor diye boşar Yaşar Nezihe'yi. Kendisini terk eden kocasına duyduğu hayal kırıklığını şu dizelerde dile getirir.

*"Elinle kırdın, ayağınla çiğnedin encâm
O saf emellerimi, aşkımı, muhabbetimi
Düşüp de pâyine günlerce ettim istirhâm
Mübeddel-i elem ettin bütün meserretimi
Gülmelerinle kan ağlar bu kalb-i pür-âlâm"*

İkinci evliliğini mühendis Fevzi Bey'le yapar. 5,5 yıllık bu evliliği sırasında Sedat, Suat ve Vedat isminde üç oğlu olur. Fevzi Bey hovarda ve sorumsuz bir eştir, başka bir kadının ardına takılıp terk eder Yaşar Nezihe'yi. Bu terk edilmişliğin sebep olduğu yoksulluk içinde çocuklarından Sedat ve Suat beslenme yetersizliğinden, açlıktan ölür. Eşini hiç affetmez Yaşar Nezihe, yıllar sonra o günleri şu cümlelerle anlatıyor.

"Ayrılığımızdan beş yıl sonra, Mühendis Fevzi Bey'den bir haber geldi. Ağır hasta imiş; beni evine çağırıyordu. Hiç titremeden gittim. Karyolasında son dakikalarını yaşıyordu. Benim elimden bir yudum su istedi. Arzusunu hemen yerine getirdim. Suyu içtikten sonra yaşlı gözlerle, 'Beni affet Nezihe!' dedi. Beynimde beş yıllık sürünmenin, onun yüzünden fidan gibi iki çocuğumu kaybetmenin tartışmasını yaptım. Çektiğim acılarla nasırlaşmış olan kalbimin son cevabını verdim.

- Affedemem!

Üç saniye sonra gözleri kapandı. Avucumun içindeki eli buz gibi soğudu; ölmüştü"

Eski eşini affedemeyişini, derin kırıklığını şu dizelerle anlatır.

*"Getirmedin iki yıl bir dilim kuru ekmek,
Senin için çalışırdım hiç usanmazdım
Biri bu hâli söylese inanmazdım"*

Gömüldü makber-i nisyâna altı yıllık emek”

Yaşar Nezihe ölen iki çocuğu için de çok sayıda şiir yazmıştır.

*“Ey gonca iken hâke düşen nazlı çiçekler
Mahvoldu size verdiğim âh bunca emekler
Etmez müteselli beni güller kelebekler
Ağlar sanırım hâlime göklerde melekler
Gelmez melekü'l-mevt orda bilmem ki ne bekler”*

Oğlu Vedat’la hayata tutunur ve giderek daha çok şiir yazmaya ve şiirlerini Terakki ve Malûmât dergilerinde yayınlamaya başlar. 30 yaşına gelmiştir, iki evlilik ve bir çocuk. İlk evliliğinden önce kısa bir süre nişanlı kaldığı yazar Yusuf Niyazi Erdem’le üçüncü evliliğini yapar:

“Evelce nişanlı kaldığımız Yusuf Niyazi Bey, aradan 13 yıl geçtikten sonra, bana talip oldu! Yakamı bırakmadı. İlk iki evliliğimden yüreğim yanıktı. Ama üçüncü kez de olsa talihimi bir daha deneyim, dedim! Hay demez olaydım! Güya yuvamıza uğur getirir diye, nikâh günümüzü, ikinci meşrutiyetin dördüncü yıldönümüne rastlayan 10 Temmuz 1912’ye düşürmüştük. Niyazi’nin görev yeri olan Cide’ye gitmek üzere İstanbul’dan vapura bindik. Adam daha vapurda iken çapkınlığa başladı. Cide’ye vardığımızın on ikinci günü de evvelce boşadığı iki kadını eve getirdi. Gayet soğukkanlı bir dille ‘Hep birlikte otururuz!’ dedi. Nikâhlandığım 10 Temmuz günü ben onun onuncu karısıymışım da haberim yokmuş! Ancak elli gün dayanabildim. İstanbul’a dönüp mahkemeye başvurdum. Adam, boşamam boşamam, diye tutturdu. Zar zor boşanabildim. Üç evliliğimde düş kırıklığına uğradım. Hiçbirinden ne birlikte olduğum günlerde ne de ayrıldıktan sonra on paralık yardım ya da nafaka ve tazminat gibi bir şey görmedim”

Yusuf Ziya Erdem’le boşansa da kırk yıl boyunca mektuplaşırlar. Erdem’in çıkardığı “Nazikter” isimli edebiyat dergisinin uzun yıllar boyunca baş şairliğini yapar. Sonuç olarak oğlu Vedat’la yine yalnız kalmıştır.

*“Zevk almadım hayâtın baharından yazından
Kara bahtım utansın saçımın beyazından”*

Gençlik yıllarında sık sık intiharı düşünen, yaşamak istemediğini dile getiren Yaşar Nezihe Hanım, annesi ve kız kardeşlerinin veremden, babası ve amcasının koleradan, iki çocuğunun yetersiz beslenmeden ölümüne tanık olmuştur.

*“Hükm éder hâkim efendi, haklı-haksız anlamaz,
Yâ, ilâhî, intihârdan başka çarem kalmadı”*

Yaşar Nezihe Hanım'ın yaşadığı çileli hayatı sık sık dile getirişine bakarak onun “acıların kadını” gibi arabesk bir tanıma sığdırılmaya çalışılması büyük bir haksızlıktır. Yaşar Nezihe Hanım, peçesiz olarak basına çıkabilen ilk kadınlardan biridir. Tamamen kadınlara ait bir dergi olan Kadınlar Dünyası'nın her sayısında şiirleri yayınlanmaktadır ve 124. Sayının kapak resmi “Büyük Şaire Yaşar Nezihe Hanımefendi” başlığı ile şaireye aittir.

İlk kitabı olan “Bir Deste Menekşe” rağbet görmez, geçimini el işleri yaparak ve askere gidenlerin mektuplarını okuyarak, mektuplara cevap yazarak sağlar. “Rah-ı Maişet” başlıklı şiiri o döneme aittir.

*“Bu aciz iğne elimde önümde bir gergef
Belâya mihnete, âlâma gönlüm oldu hedef
Kuru bir ekmek için muttasıl seyredirim
Belâ-yı kahr-ı maîşetle kahrolur giderim”*

Savaş yıllarının yoksulluğu ve toplumdaki yaralarını dile getirmeye başladığı “Ekmek Kömür İhtiyâcı” adlı şiiri Nazikter'de yayınlanır.

*“Mahalleden iki gündür verilmiyor ekmek
Kolay değil gece gündüz bu açlığı çekmek
Zavallı milletin aç karnı dört buçuk senedir*

*Îâşe meselesi hallolunmuyor bu nedir?...
Satıldı evlerin eşyası hep bir ekmek için
Ne yaptı millet acep bu azâbı çekmek için
Kiminde kalmadı yatmak için yatak yorgan
Acıkınca bulamadı birçokları yazık kuru bir nân
Şaşırdı genç kadınlar yollarını oldu zelil
Eden bu milleti açlıktır hep bu rütbe sefil”*

1925 yılında ikinci ve son kitabı “Feryâdlarım” yayınlanır. Bu tarihten sonraki şiirleri sadece dergi ve gazetelerde yayınlanacaktır.

Yaşar Nezihe Hanım’ın içinde yaşadığı toplumun sosyal eşitsizliklerine, yoksulluğa ve savaşın yıkımlarına dair çok sayıda şiiri bulunmaktadır. 1923 yılında gazete çalışanlarının grevini destekler ve “Gazete Sahiplerine” başlıklı bir şiir yazar.

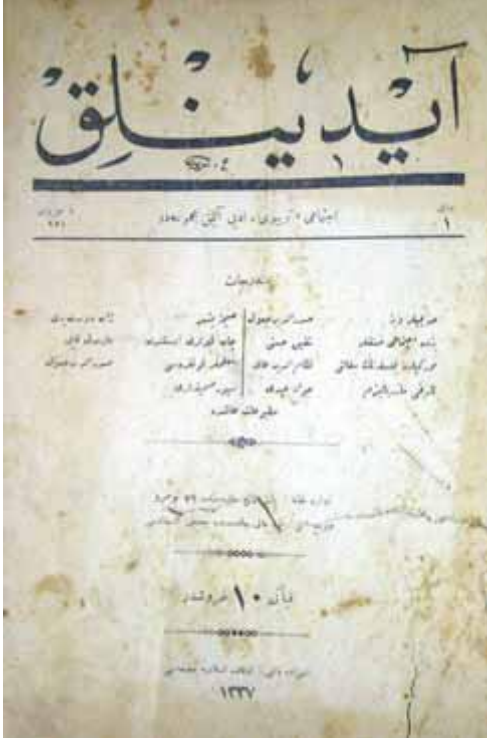
*“Onlardır eden zevkini, eğlenceni temin
Onlar çalışır etmek için hep seni zengin
Kurşundan hurûfât o hayatı kemirirken
Her gün bir parça solarken ve erirken”*

1925 yılında sol görüşlü Aydınlik gazetesinde yazması, Amele Cemiyeti’ne üye olması, grevleri desteklemesi ve “komünistlik suçlaması” ile gözaltına alınır. Yazdığı **1 Mayıs** şiiri sınıfsal bir bilinçliliğe ulaştığını göstermesi açısından önemlidir.

*“Ey İşçi! Bugün hür yaşamak hakkı seninken
Patronlar o hakkı senin almışlar elinden.
Sa“yınla edersin de “tufeylî”leri zengin
Kalbinde niçin yok ona karşı bir kin?
Rahat yaşıyor; işçi onun emrine münkâd;*

*Lakin seni fakr etmede günden güne berbâd.
Zenginlere pay verme, yazıktır emeğinden.
Azm et de esaret bağı kopsun bileğinden”*

Aydınlık'ın 1 Haziran 1921 tarihli ilk sayısı. Kaynak Wikipedia.

Şair Sennur Sezer, Yaşar Nezihi Bükülmez'e yazdığı "mektupta" şu sözcüklerle sesleniyor şair meslektaşına:

*"Sayın Yaşar Nezihe Bükülmez,
130. yaşınızı kutlarken, tüm emekçi kadınlar adına, izin verirsiniz ellerinizden
öpüyorum.
Sizin ilk 1 Mayıs şiirini yazdığınızı anlattığımda salondaki her kadın öylesine
heyecanlanıyor ki."*

1934 yılında gazetelerde öldüğü haberleri çıkınca bilgi yoksunu araştırmacı gazetecilere ve şair dostlarına bir şiir yazar.

*"Kimse bu satırları böyle alan kaleme
Bir son vermek istemiş benim gama eleme
Bakmış günde yüz kere ölüp duruyorum*

*Ölümü bir saadet bir nimet biliyorum;
İnsafsız kalemiyle beni öldürüvermiş,
Aklınca gözyaşıma böyle nihayet vermiş.”*

Yaşar Nezihe Soyadı Devrimi ile kendine “Bükülmez” soyadını almıştır.

*“Bakıp da soyadıma sanma bükülmüyorum
Felek cefâlarıyla, gençken büktü belimi”*

İbnülemin Mahmut Kemal İnal, Son Asır Türk Şairleri’nde Yaşar Nezihe Bükülmez için şu satırları yazıyor.

“Mihnetler içinde kalmayıp bu hayatı refâhet ve saadet içinde geçmiş olsaydı daha güzel yazar mıydı? Bu suali “elbette yazardı” cevabıyla karşılamakta acele etmemelidir. Çünkü her meslekte nice kıymetli âdem vardır ki sefâlet ve ıstırapın dehşetli darbelerine uğrayarak yetişmiştir ve onların eserlerine pek çok defa tefevvuk etmiştir.”

Yaşar Nezihe Hanım, kadın olmanın ve kadınlık değerlerinin küçümsendiği bir dönemin ve toplumun şairidir. Üstelik, o dönemde kimi kadın edebiyatçıları nispeten koruyan ekonomik yeterlik, aydın bir eşin ve ailenin koruması gibi sosyal destek sistemlerinden tümüyle yoksundur. Bu koşullara rağmen Yaşar Nezihe Hanım’ın çok alışlageldiği üzere erkek dilini kullanmadan bir kadın dili yarattığını söylemek hata olmaz. Yaşar Nezihe’nin yaşadığı dönemde ve sonrasında “ıstırapların şairi” olarak etiketlenmesi, “birkaç sol tandanslı şiir yazmakla sosyalist şair olunmaz” şeklinde değerlendirilmesi, onun aslında çok güçlü bir kadın hakları savunucusu olduğunun ve devrimci yanının gizlenme çabası olarak görülmelidir.

Yaşar Nezihe Hanım edebiyata ilişkin aktif yaşamını 1953 yılına kadar sürdürebilmiş, 1971 yılında hayata gözlerini yummuştur.

KAYNAKLAR

- 1-İlknur TATAR KIRILMIŞ, *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi Sayı: 1/4 2012 s. 70-84,*
- 2- İlknur TATAR KIRILMIŞ,. *İlk Sosyalist Kadın Şair Yaşar Nezihe Bükülmez mi? ,Turkish Studies, International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, 2009.*
- 3- İbnülemin Mahmut Kemal İnal, *Son Asır Türk Şairleri, İstanbul, 1988*
- 4- Doğan Hızlan, *Bir şair dostun ardından, Hürriyet Gazetesi, 8 Ekim 2015.*
- 5- Sennur Sezer, *İlk işçi kadın şairimiz, Evrensel Gazetesi, 3 Aralık 1995.*
- 6- Füsun Çoban Döşkaya, *Ataerkil İdeoloji ve Yaşar Nezihe Bükülmez, Dokuz Eylül Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Yayını, Temmuz 2010, İzmir.*
- 7- Vikipedi